

Tallinna vanalinna ajalooliste kaitseehitiste põhielementide plaani eksplikatsioon

A. Toompea kaitseehitised

A1. Suure linnuse kaitseehitised (ringmüür, värav, tornid, eeskaitsemüür, vallikraav, vahemüürid vastu all-linna kindlustusi – säilinud osad suuresti hilisemate hoonete sisse ehitatuna ära kasutatud ja vajavad täpsustamist)

A1.1. Suure linnuse värav (Kellatorn) ning sellega külgnevad Suure linnuse ringmüüri ja eeskaitsemüüri osad koos vallikraaviga

A1.2. Suure linnuse suurem torn Kohtu tn 4/Pikk jalg 14 kohal (R. Zobelil nn Waldemari torn)

A1.3. Suure linnuse suurem torn Kohtuotsa vaateplatsi kohal

A1.4. Suure linnuse torn Toom-Rüütli tn 10 kohal

A1.5. Suure linnuse torn Toom-Rüütli tn 12 kohal (oletuslik)

A1.6. Suure linnuse torn Patkuli vaateplatsi kohal

A1.7. Suure linnuse torn Rahukohtu tn 3 kohal (oletuslik, võib-olla suurem torn?)

A1.8. Suure linnuse torn Rahukohtu tn 1 kohal (osaliselt nähtav)

A1.9. Suure linnuse torn Kiriku põik 4 kohal (hästi nähtav)

A1.10. Suure linnuse torn Kiriku tn 6 kohal (oletuslik)

A1.11. Suure linnuse torn Toom-Kooli tn 23 kohal (oletuslik)

A1.12. Suure linnuse torn Toom-Kooli tn 21 kohal

A1.13. Suure linnuse torn Piiskopi aia kohal (oletuslik)

A1.14. Suure linnuse torn Toom-Kooli tn 13 kohal

A1.15. Torn või värav Toom-Kooli tänava kohal (oletuslik)

A2. Väike linnus- ehk nn Toompea loss (konvendihoone tüüpi pealinnus, (kastelli) kaks hoovi, ringmüür, väravad, tornid, eeskaitsealad, vallikraav)

A2.1. Pealinnus – konvendihoone torniga kagunurgas, lõunaküljel kraav

A2.2. (Kastelli) põhjahoov

A2.3. (Kastelli) lõunahoov

A2.4. Väikese linnuse värav koos eesväravaga

A2.5. Pika Hermanni torn

A2.6. Väikese linnuse läänemüür koos kolme danskeriga – lõuna pool väike, seejärel keskmine (ainult jäljed) ja põhja pool suur dansker – ja läänepoolse väikese väravaga

A2.7. Pilstickeri torn

A2.8. Väikese linnuse põhjamüür koos põhjapoolse väikese väravaga

A2.9. Landskrone torn

A2.10. Väikese linnuse idamüür

A2.11. Stür den Kerli torn

A2.12. Väikese linnuse varasem kagunurga torn

A2.13. Väikese linnuse lõunamüür

A2.14. Väikese linnuse ida- ja põhjapoolne eeskaitsela koos vallikraaviga

A2.15. Väikese linnuse lõunapoolne eeskaitsela koos vallikraaviga (üleminekuga looduslikuks järsakuks)

A2.16. Toompea lossi rootsiaegne uus väravaehitis: värav, sild, värava- ja vahtkonnahoone

A3. Toompea lõunakülje eeskaitselad ja varasemad muldkindlustused

A3.1. Toompea I eeskaitsela

A3.1.1. Toompea I eeskaitsela peavärav Tõnismäe suunas

A3.1.2. Toompea I eeskaitsela värav all-linna suunas

A3.1.3. Toompea I eeskaitsela värav Kiek in de Köki suunas (oletatav)

A3.1.4. Toompea I eeskaitsela alumine osa koos parhammüüri ja selles oletatavate vahe- või eesväravatega

A3.2. Toompea II eeskaitsela

A3.2.1. Toompea II eeslinnause peavärav Tõnismäe suunas (vanem Toomvärav)

A3.2.2. Roosikrantsi torn (alumine osa hilisemate ümberehitustega)

A3.2.3. Toompea II eeslinnause värav Kiek in de Köki juures

A3.3. Toompea varasemad muldkindlustused (sh bastionid ja nende vaheline kurtiin)

A3.3.1. Toompea varasem läänepoolne bastion

A3.3.2. Toompea varasem idapoolne (pool)bastion

B. All-linna kaitseehitised

B1. Linnamüüri väravakompleksid ja müüritornid (sh tornide vahelised müüriõigud, mida ei ole allpool eraldi numbriga välja toodud)

B1.1. Nunnavärv (peavärvatorn, eesvärv koos ovaalse põhiplaaniga külgtorniga)

B1.2. Nunnatorn

B1.3. Saunatorn

B1.4. Kuldjala torn

B1.5. Nunnadetagune torn

B1.6. Loewenschede torn

B1.7. Lippe torn (jäljed)

B1.8. Köismäe torn

B1.9. Plate torn

B1.10. Eppingi torn

B1.11. Grusbeke-tagune torn

B1.12. Renteni torn (alumine osa hoonesse sisse ehitatud kujul)

B1.13. Wulfardi-tagune torn (alumine osa ümberehitatud kujul)

B1.14. Suur Rannavärv (peavärvatorn, varasem eesvärv, hilisem eesvärv koos väikese läänetorniga ja Paksu Margareeta (varem ka Roosikrants) suurtükitorniga)

B1.15. Stoltingi torn

B1.16. Hattorpe-tagune torn

B1.17. Torn vana vene kiriku juures (säilinud osasid väga vähe?)

B1.18. Väike Rannavärv (peavärvatorn, kaks eesväravat, millel torne ei ole teada)

B1.19. Bremeni torn

B1.20. Munkadetagune torn

B1.21. Hellemani torn

B1.22. Viru värav (peavärvatorn, eesvärav, Suur zwinger ehk eeskaitseala)

B1.23. Hinke torn

B1.24. Kuraditorn

B1.25. Karjavärav (peavärvatorn, eesvärav koos vesiveskiga ja kahe nurgatorniga)

B1.26. Assauwe torn

B1.27. Harju värav (peavärvatorn, 2 eesväravat koos vesiveskiga ja kumbki kahe nurgatorniga)

B1.28. Kitsetorn

B1.29. Kiek in de Kök

B1.30. Neitsitorn, ka Megede torn

B1.31. Tallitorn

B1.32. Lühikese jala värvatorn (võimalik varasem väravaehitis täpsemalt tundmata)

B1.33. Pika jala värvatorn

B1.34. Seegitagune torn (arvatavasti alumine osa pinnases)

B1.35. Saunatagune torn (pinnases säilinud alumine osa, sh üks ruum ja keerdtrepp)

B2. Linnamüüri eeskaitsealad (sh üks kuni kaks eeskaitsemüüri (sh parhammüürid), vahemüürid, vallikraavid koos kanalite, veskitiikide, kaldakindlustustega, võimalikud väiksemad muldvallid ja puitpalissaadid)

B2.1. Eeskaitseala Nunnavärava ja Suure Rannavärava vahel (osaliselt teadmata asendiga, osaliselt arvatavasti topeltnüüridega)

B2.2. Eeskaitseala Suure Rannavärava ja Väikese Rannavärava vahel

B2.3. Eeskaitseala Viru värava ja Karjavärava vahel

B2.4. Eeskaitseala Karjavärava ja Harju värava vahel

B2.5. Eeskaitseala Harju värava ja Kitsetorni vahel

B2.6. Eeskaitseala Harju värava ja Lühikese jala värvatorni vahel (sh parhammüür, mille ühele käänukohale on ehitatud Kiek in de Köki torn, vahemüürid)

B2.7. Toompea ja all-linna kindlustuste vaheline ala Pikas jalas (Toompea-poolne tugimüür ilmselt hilisem)

B2.8. Toompea ja all-linna kindlustuste vaheline ala Pika jala värvatornist kuni Nunnaväravani (sh vahemüürid vastu Toompea nõlva)

B3. All-linna varasemad muldkindlustused

B3.1. Nunnavall (vall, vallil eskarpmüür koos kahe kivist nurgakaponiiriga, kaks väravaehitist, vallikraav)

B3.1.1. Nunnavärava I vallivärv

B3.1.2. Suure Rannavärava vallivärv

B3.1.3. Kaponiir Mesekast (Sõnnikukast)

B3.1.4. Kaponiir Louwenborch (Lõvilinnus)

B3.1.5. Ümar kaponiir (kõige hilisem lisandus u 1680)

B3.2. Roosiaia muldkindlustus

B3.3. All-linna lõunakülje kaitsevall

B3.3.1. Suur rondeel Viru värava ees

B3.3.2. Lurenburgi suurtükitor (koos kõrval asunud püssirohuveskiga ja kivist tammiga ning vallialuse käiguga)

B3.3.3. Karjavärava vana vallivärv (koos selle peal paiknenud muldkindlustuse nn Karjavärava bastioniga)

B3.3.4. Kõrge rondeel Kiek in de Köki torni ees (täpsem kuju ebaselge, kas ümar või polügonaalne)

B3.3.5. Nn Ingeri poolbastion (eelnes Ingeri bastionile) ja vahemüür sellest Toompea suunas

C. Uusaegsed kindlustused (Toompea ja all-linna ühine kindlustusvöönd, sh muldkindlustused nt bastionid, poolbastionid, raveliin, reduudid, redaunid, kontragard, tenail ja topelddenailid, kurtiinid jt, valliväravad ja sillad, veega ja kuivad vallikraavid, suur hulk erinevaid tugimüüre sh eskarp-, kontreskarp- ja rinnatisemüürid, suurtükiplatvormide konstruktsioonid, maa-alused ruumid sh eskarpmüüri-galeriid, poternid ja sortiid, varjatud tee ja glassii koos kõigi nende juurde kuuluvate elementidega sh kaponiirid ja traaversid, läbisõidud)

C1. Toompea lõunakülje hilisemad muldkindlustused

C1.1. Ingeri bastion (sh galeriid)

C1.2. Rootsi bastion (sh galeriid)

C1.3. Ingeri ja Rootsi bastioni vaheline kurtiin koos (uue) Toomväravaga (sh galeriid, ühenduskäigud)

C1.4. Nn Türgi tiib (õieti Türgi flank, sh galerii lõik ja sortii ehk väljatungivärv)

C1.5. Läbikäiguhoov (R. Zobelil nn läbikäigureduut)

C1.6. Toomvärava tenail (kahel pool silda, idapoolne rohkem ümberkujundatud)

C1.7. Wismari raveliin (säilinud maa-alune osa, sh peaaegu tervikuna eskarpmüür ja galeriid)

C1.8. De la Gardie reduut

C1.9. Kaponiir Narva

C1.10. Kaponiir Stockholm

C1.11. Kaponiir Göteborg

C1.12. Toompea suur sild (kivist kaartel)

C1.13. Toompea väike sild (kivist kaartel)

C1.14. Linna veekanal Ülemiste järvest

C2. Toompea ja all-linna läänepoolne (väliline) muldkindlustuste vöönd

C2.2. Nn Gootide reduut (õieti Götamaa reduut või Göta reduut)

C2.3. Kurtiin Gootide reduudi ja Uue redaani vahel

C2.4. Uus redaan

C2.5. Kurtiin Uue redaani ja Patkuli reduudi vahel

C2.6. Patkuli reduut

C2.7. Kurtiin Patkuli reduudi ja Nunnavärava Uue redaani vahel

C2.8. Nunnavärava Uus redaan (samal kohal ka varasem muldkindlustus) koos Nunnavärava II valliväravaga

C2.9. Kurtiin Nunnavärava Uue redaani ja Palmquisti reduudi vahel

C2.10. Palmquisti reduut

C2.11. Kurtiin Palmquisti reduudi ja Uue kontragardi vahel

C2.12. Uus kontragard

C2.13. Kaponiir Karlskrona

C2.14. Nunnavärava sild-kaponiir

C2.15. Kaponiir Wrangel

C2.16. Kaponiir Viiburi

C2.17. Kaponiir Lieven

C2.18. Uue kontragardi kaelkaponiir

C3. Põhjapoolsete muldkindlustuste hilisem järk

C3.1. Skoone bastion (sh eskarpmüür koos võlitud galeriidega ja nende trepikäikudega, muldkehand, rinnatisemüürid, poternid koos püssirohuvõlvidega, suur püssirohuait bastioni õuel, muldkeha sisemine tugimüür ja kaldteed, vallikraav ja kontreskarpmüür, eeskindlustused)

C3.2. Suure Rannavärava bastion

C3.3. Stuarti reduut (sh hävinud püssirohuait)

C3.4. Suure Rannavärava sild-kaponiir

C3.5. Suure Rannavärava kaponiir vallikraavi kaldas

C3.6. Kaponiir Malmö

C3.7. Kaponiir Zur Mühlen

C3.8. Kaponiir Fürstenau

C3.9. Kaponiir Reval

C3.10. Veekanal merre

C3.11. Vall Stuarti reduudi ja mere vahel

C4. Idapoolsed muldkindlustused

C4.1. Kurtiin Suure Rannavärava bastioni ja Väikese Rannavärava bastioni vahel koos Väikese Rannavärava vallivärvaga

C4.2. Väikese Rannavärava bastion

C4.3. Kurtiin Väikese Rannavärava bastioni ja Uue Viru värava bastioni vahel (sh potern/sortii)

C4.4. Uus Viru värava bastion

C4.5. Kurtiin Uue Viru värava bastioni ja Kõrge Viru värava bastioni vahel koos Viru vallivärvaga

C4.6. Väikese Rannavärava tenail

C4.7. Väikese Rannavärava bastioni ja Uue Viru värava bastioni vaheline tenail

C4.8. Viru värava tenail

C4.9. Kaponiir Reimers

C4.10. Kaponiir Riia

C4.11. Kaponiir Struerus

C4.12. Kaponiir Kexholm (soomepäraselt Käkisalmi)

C4.13. Kaponiir Mellin

C4.14. Sadama retransmendi algus (sh vall, vallikraav, kivist kanal koos lüüsiga)

C5. Kagupoolsed muldkindlustused

C5.1. Kõrge Viru värava bastion (ka Viru värava bastion)

C5.2. Kurtiin Kõrge Viru värava bastioni ja Kirdepoolse Uue poolbastioni vahel

C5.3. Kirdepoolne Uus poolbastion

C5.4. Kurtiin kahe Uue poolbastioni vahel koos Karjavärava uue valliväravaga

C5.5. Edelapoolne Uus poolbastion

C5.6. Kurtiin Ingeri bastioni ja Edelapoolse Uue poolbastioni vahel koos Harju valliväravaga

C5.7. Harju värava tenail

C5.8. Strömbergi reduut

C5.9. Kaponiir Stade

C5.10. Karjaallika veekanal koos veevõtukohaga